

bo rasla iz leta v leto. Zahvaljujem se dalje tudi pevskemu zboru, ki je pod vodstvom tov. Jobsta izdatno podprl raven današnje slavnosti.

Pred žirovskimi muzealci stoje še velike naloge. Danes je pač zaključena šele prva faza, ki pomeni sicer važen mejnik, vendar predstavlja samo eno postajo v žirovski muzejski dejavnosti. Saj bo treba še naprej načrtno zbirati predmete, vendar sem mnenja, da bo to delo sedaj zelo olajšano. Kajti marsikdo je doslej mogoče skeptično gledal na entuziazem žirovskim posameznikom. Sedaj je uresničena njihova zamisel; prvi uspehi so pred nami. Nedvomno bo zbirka rasla iz leta v leto; krepila se bo z orodjem, ki leži mogoče zaprašeno po podstrešjih; v zbirko se bodo stekali predmeti, kakršne so mogoče doslej dajali kot igrače otrokom; tod se bodo zbirali papirji, ki so jih doslej brezsmiselno uničevali itd. itd. Istočasno pa se že sedaj kaže druga naloga: na vsak način bo treba poskrbeti, da bodo povečane zbirke našle dostojno mesto. Poslopje je veliko — kot

nalašč ustvarjeno za nakazane namene. Treba bo skrbeti, da bodo posamezni prostori primerno adaptirani za povečane zbirke, ki bodo sčasoma prav gotovo toliko prerasle, da bo že kmalu treba misliti na ustrezno premestitev. Saj bo treba čevljarsko in čipkarsko dejavnost po možnosti predstaviti v vseh fazah; iz zbirke naj bo razviden razvoj od samega začetka pa vse do današnje razvejanosti.

Številne naloge so torej pred nami. Kot doslej sta loško muzejsko društvo in loški muzej pripravljena, da po svojih najboljših močeh skušata pomagati tudi naprej. S skupnimi naporji bomo vsekakor uspeli postaviti v Žireh tako zbirko, ki bo zanimiva ne samo za domačina, marveč tudi za izredno širok krog ljudi, ki danes sicer poznajo ime Žiri predvsem po Alpini, toda kraja mnogih med njimi niso nikdar videli.

Za muzejstvo vnetim Žirovcem k današnjemu prazniku iskreno čestitamo z željo, da krepko nadaljujejo s korakom, so točno načrtani poti. Uspehi ne bodo izostali! —

Dr. Pavle Blaznik

ZANIMIVA NAJDBA

Ob koncu leta 1971 je v muzej prinesla Ana Pirc iz Škofje Loke lončeno posodo, sestavljeno iz dveh delov. Posodo so našli njeni sorodniki na parceli pod Planico, kjer se je pod starim drevesom udrla zemlja in se je prikazalo na dan večje število povsem enakih posod. Mimogrede: točne lokacije najdišča ne navajamo zaradi tako imenovanih »krokarjev«, ki vse preradi in brez dovoljenja brskajo po najdiščih in dobesedno kradejo zgodovinske predmete; mnogi ne samo zase, temveč še raje za preprodajo. Zato je razumljivo, da smo točno lokacijo prihranili samo za strokovne kroge. Ani Pirc in njenim sorodnikom pa se muzej zahvaljuje, ker so takoj prinesli primerek posode v muzej in ga muzeju tudi poklonili.

Posoda nam je najprej predstavljala hud problem že zaradi svoje dvodelne sestave in čudne oblike, saj je podobna

nekakšni pokončno razpotegnjeni žari, ki stoji narobe v manjši, skodelici podobni posodi kot v podstavku. Nismo vedeli ne namena in ne poznali časa, v katerem naj bi taka in podobna posoda nastala, niti kakšnemu namenu je služila. Ker je bila znotraj črna in je bilo v njej nekaj sprhnine, smo menili, da je služila kot nekakšen ovoj, morda za dragocene listine ali za drugačne dragocenosti. Arheologi so odkimali, češ, to ni naše gradivo, torej mora biti mlajše! Ugibanja so obstala in pred nami je bilo samo povsem rutinsko delo, ki ga je bilo treba opraviti: izmerili smo jo in dobili podatek, da znaša celotna višina obeh posod skupaj kot celota 29 cm, višina zgornjega dela posode je 24,3 cm, višina spodnjega dela posode ali podstavka, v katerega pride zgornji del, je 8,4 cm, širina dna spodnje posode meri 9,3 cm in ustja 9 cm, odprtina zgornje posode na

tistem mestu, ki pride v spodnjo posodo, pa 6,2 cm. Poleg tega je zgornji del masivnejši, spodnji del pa tanjši in posoda lahko stoji samo tako, da je podstavek spodaj in zgornji del vtaknjen vanj. kajti na zgornji posodi je rahla izboklina, ki ne dovoljuje posodi stati narobe.

Posoda je stala v moji pisarni in vsako novo literaturo, ki je prišla v zamenjavo za Loške razglede, sem prelistal, da bi morda dobil opis podobnega predmeta. Tudi prelistavanje druge literature ni prineslo rešitve problema, dokler slučajno nisem našel kar v domačih Loških razgledih ne samo tehničnega opisa, temveč tudi kar ves zgodovinski opis in staro skico vrčev oziroma lončkov za žganje idrijskega živega srebra in cinobra ali, kot jih imenujejo na kratko, žgalnih vrčev. V desetem letniku Loških razgledov je na straneh 97 do 103 Marija Verbič v članku Gospodarski stiki Loke z Idrijo v 16. in 17. stoletju opisala te stike in predvsem potrebe idrijskega rudnika, ki je vsako leto potreboval 50.000 do 60.000 žgalnih vrčev. Te pa so izdelovali in bili tudi njihovi glavni dobavitelji škofjeloški, starološki in bitenjski lončarji. Iz omenjenega članka citiram namen in uporabo takega vrča: »Nakopano in iz jame spravljeno rudo so stolkli na drobne kose in z njo napolnili glinaste vrče do vratu. Nato so vrče z rudo vtaknili z vratom navzdol v posode, v obliki lončenega podstavka. Ta je bil postavljen na gozdna ilovnata ali skalnata tla in do roba zakopan odnosno zasut z zemljo ali pepelom, da ogenj pri žganju ni mogel priti v dotik s posodo, ki bi zaradi prevelike vročine razpokala in bi živo srebro izhlapelo. Tudi vrhnjo posodo so iz istih razlogov od spodaj navzgor in za ped visoko zasuli z zemljo ali pepelom. Nato so na več takih vrčev — običajno so na enem mestu žgali rudo v tiseč vrčih — naložili les odnosno drva in žgali tako dolgo, da je vse živo srebro izteklo iz zgornje posode v spodnjo. Po tem procesu so prenehali žgati in ohlajene vrhnje lonce so potegnili iz spodnjih, kamor se je nateklo živo srebro.«

S tem je določen namen in pomen posode, ki smo jo dobili v muzej, lahko

smo jo tudi poimenovali, izvedeli, za kaj vse je služila in spoznali njeno zgodovino. Da pa bi ne bilo pomot, sem šel še v Idrijo, v tamkajšnji muzej, kjer hranijo popolnoma enake posode, žgalne vrče, in s primerjavami mer ugotovil, da gre v našem primeru resnično za žgalno posodo.

Za konec nam preostane samo še vprašanje o starosti žgalnega vrča iz Loškega muzeja, vrča, ki nam je dal toliko misliti in ki bi kmalu kot nerazjasnjen primer obležal v muzejskem depoju. Iz članka Marije Verbičeve v Loških razgledih povzemam, da so prva pisana poročila o žgalnih vrčih za idrijsko živo srebro in cinober znana šele iz sredine 16. stoletja. Toda vsi znaki kažejo na izdelovanje že desetletja prej in da so bili loški lončarji prvi in edini dobavitelji teh loncev za Idrijo. Le-ti pa so dobavljali lonce za žganje rude oziroma živega srebra vse do leta 1648, ko so v rudniku zamenjali žgalne vrče s kovinskimi retortami, torej, ko je rudnik v Idriji prešel na modernější način pridobivanja živega srebra.

Tako je podana tudi možnost za ocenitev starosti našega žgalnega vrča, ki je moral nastati vsaj nekaj pred letom 1648, torej pred časom, ko so povsem opustili pridobivanje živega srebra z žgalnimi vrči. Če pridamo k temu še hipotezo, da niso naenkrat modernizirali vsega rudnika in da so lončarji še nekaj časa izdelovali takšne vrče, potem lahko ocenimo starost vrča v muzeju tam okrog leta 1650, oziroma da je star približno 320 let. Ker gre za žgalni vrč in še posebej za vrč, ki so ga uporabljali v idrijskem rudniku in kakršnih niso poslej več delali, bi ocenjena starost lahko kar držala; lahko celo trdimo, da je točna.

Veliko teže pa je določiti, zakaj je bil ta vrč in še ostali zakopan pod Planico in čemu je služil. Znotraj vrča, razen že omenjene sprhnine, ni bilo ničesar; morda bi lahko samo domnevali, da je bilo v teh vrčih nekaj spravljeno, toda kaj, to je vzel čas in tega ne bomo mogli razjasniti. Če bi bile listine, bi morali najti vsaj ostanke pergamenta ali papirja; če bi bili drugi in drugačni predmeti, bi tudi pustili sledove, ki bi

jih lahko rekonstruirali. Sicer pa navsezadnje to niti ni tako važno, pač pa je pomembno, da smo sam žgalni vrč opredelili, da smo mu določili starost in da je sedaj v muzejski zbirki, česar brez dvoma ne bi bilo, če ne bi najditelji postopali tako, kot so. In prav zato se jim še enkrat zahvaljujem v imenu muzeja. Hkrati pa opozarjam tudi na veliko bogastvo, ki je zbrano v Loških razgledih in ki ga verjetno vse premalo poznamo, kajti brez članka v Loških razgledih bi ne bilo mogoče razvozlati skrivnostne posode.

Andrej Pavlovec

DARILO LOŠKEMU MUZEJU

Dne 12. aprila 1973 se je oglasil v muzeju Štefan Šifrer iz Stare Loke št. 36 ter prinesel s seboj oljno podobo, delo Štefana Šubica. Povedal je, da je slika iz zapuščine njegovega brata Janeza Schiffrerja iz Chisholma (ZDA), zdaj pokojnega izseljenca, ki je nesel sliko s seboj v Ameriko kot spomin na rodni kraj. Zanimivo je, da je slika sedaj spet prišla nazaj v Škofjo Loko — kar se sicer redko dogaja z umetninami — ter tako kot del osebne lastnine dvakrat preromala ocean in se vrnila domov.

Slika meri 52,2 × 42,7 cm in je napeta na star spodnji okvir, ki ima še navzkriž-

ne prečke; zlat patiniran okvir je novejšega datuma, sodobni izdelek. Platno je grobo domače in počrnelo ter pribito na podokvir ponekod še s starimi žebli, drugje že z medenastimi novimi žebličkami. Vsa slika je precej temna in prelakirana ter brez signature, je pa brez dvoma delo Štefana Šubica in predstavlja Marijino kronanje v kombinaciji s sv. Trojico. Na levi je naslikan Kristus v vihrajočem rdečem plašču — draperiji, tako da je od pasu navzgor gol; na levi rami ima križ in se sklanja naprej ter proti sredini slike, v desnici pa drži krono nad Marijino glavo. Krono z druge strani prav tako drži Bog oče, sedeč na oblaku; z levico se opira na svet — oblo. V sredini slike je sv. Duh v obliki goloba, pod njim v spodnji polovici slike pa kleči Marija v belem oblačilu in v modri draperiji, tako kot jo običajno slikajo.

Slika je zelo potemnela in je potrebna restavratorskega posega, predvsem čiščenja, sicer pa je dobro ohranjena. Tako je Loški muzej dobil še eno sliko Štefana Šubica, ki je toliko bolj dragocena, ker je po dolgem času to zopet enkrat darilo muzeju in se zato darovalcu Štefanu Šifrerju s tem zapisom še posebej zahvaljujemo.

Andrej Pavlovec

MUZEJSKI IZLETI LETA 1973

Tudi letos smo napravili tri izlete, i. s. na skrajno zahodno in jugovzhodno mejo Slovenije, čez mejo pa v bližnji, obmorski del Furlanije.

V krasnem, sončnem dnevu 29. maja smo se peljali skozi Selško in Baško dolino v Posočje. V *Železnikih* smo si pod vodstvom Nika Žumra in stalne varuhinje Tonke Ramovš ogledali muzejske zbirke v Plavčevi hiši. Na *Mostu na Soči* smo obiskali cerkev, ki jo krasijo slikarije Toneta Kralja, in rojstno hišo pisatelja Ivana Preglja. V *Tolminu* nam je naš predsednik dr. Pavle Blaznik ob spomeniku puntarjev razložil potek in pomen kmečkih uporov in posebej tolminskega punta. Sestali smo se s sode-

lavcem Loških razgledov profesorjem Janezom Dolencem iz Četene ravni in z upravnico tolminskega muzeja Marijo Rutarjevo.

Po levi strani Soče smo se peljali pod gričem sv. Lovrenca, kjer počiva pesnik Simon Gregorčič, in po razgledni cesti na *Vrsno*, kjer smo obiskali njegovo rojstno hišo in v soseščini brali še na spominski plošči o Antonu Gregorčiču, voditelju goriških Slovencev v dobi narodnega prebujenja. Skozi Kobarid smo se usmerili k vznožju Matajurja v vas *Sužid*, da smo spoznali poseben tip sredozemskih hiš in zanimivo gotško cerkev iz 15. stoletja.